

Käşgä ýazmadyk bolsadyň...

Category: Kitapcy, Maliýe we ykdysadyýet

написано kitapcy | 24 января, 2025

Käşgä ýazmadyk bolsadyň... KÄŞGÄ ÝAZMADYK BOLSADYŇ...

Dollar nämüçin 10 lira deňleşdi?

Soragyň jogaby soňky kyrk ýylyň mälim ykdysady kesgitlemeleri bilen düşündirilýär. Şeýle-de bolsa bular bizi kanagatlandyryp bilene. Ortada gaýa ýok-gopuz ýok, uruş ýok, ullakan heläkçilik ýok. Emma walýuta welin ýokarlanyp, durar ýerde duranok...

Bir düşündirişim bar:

AKP-niň özüni nämäniň ýykýandygyny bilýändir öýdemok...

AKP-niň ýigrimi ýyllyk häkimiýeti döwründe nämäniň hötdesinden gelmändigini bilýändir öýdemok...

AKP-niň şu günki gün bolup geýän maliýe krizisiniň düýbünde nämäniň durandygyna degişli tapawutlylygy özgerdendir öýdemok. Hawa... ýigrimi ýyllyk yslamçy häkimiýet astynda ýaşaýan öz partiýadaşlary bilen birlikde halk köpçüligi nädip walýuta spekulýatory boldy? Köpçülik nädip walýutadan «baş manat» peýda gazanmagyň kül-külüne düşdi?

Aslynda bu ýagdaý bize fundamental adamkärçilik gymmatlyklarynyň ne hallara düşendigini görkezýär. Ýa-da şeýle sorayyn: walýutadan gazanan «baş-üç manat puluny» näme etjekkä?

Gürrüňi elipbiýiň «a» harpyndan başlap düşündirmäge synanşayyn:

Erbakanyň guran partiýalarynyň atlary: nizam (nyzam), selamet (salamat), refah (bolçulyk), fazilet, saadet (sagadat).

Erdoganyň guran partiýasynyň ady – adalat we galkynma boldy.

Erbakan partiýasyna “refah” (ykdsady bol-elinlik -t.b.) adyny berse, bulardan bölünen topar nämüçin “galkynma” adyny saýlap aldy?

“Galkynma, refaha açylan ýol” saýýarsyňyz! Ýok, beýle däl. Bol-elinligiň sap maddy zatlar bilen baglanyşygy ýok.

Ýagşy adamyň ýa-da adamlaryň borçlaryny we jogapkärçiliklerini

amala aşyrmakda adyl jemgyýetçilik sistemasyny gurmak maksatlydyr. Erbakan partiýasynyň atlaryny şu maksat bilen saýlap aldymy? Jedelleşmek gerek...

Meň bilýänim:

Biziň häkimiýetlerimiz soňky kyrk ýyl bäri ulaldyp aýdanymyzda (şol bir dermanlaryň ýazylan resepti bilen) meselelere çözüý tapmaga synanyşdy. Häkimiýete gelen bilen gideniň hiç bir tarapdan tapawutly ýerini görmediler. Ki:

• BEGENÝÄN TOPBAK

Dollaryň 10 lira çykmagynyň syry Erdoganynyň partiýasynyň adynda saklanýar...

Bu jadyly söz soňky kyrk ýylda ykdysadyýeti we syýasaty ýesir aldy: Galkynyş-ösüş!

Häkimiýete 2002-nji ýylda gelen AKP-niň birinji nobatda eden işi – özünden öňki partiýalar ýaly ykdysady ösüş boldy. Muny amala aşyrmak üçin näme etdi: sarp edijiligiň güýçlenmegi!

Başgalary ýaly pikir etdiler: çykdajylar azalsa şereketler batar, işsizlik artar we ş.m. Bazaryň durnuklygy-stagflýasiýa, ýaşayşyň gymmatlygy-inflýasiýa, ykdysady ösüşiň negatiw peselişi-resesiýa bilen yzygiderli gorkuzyldy! Halas boluşyň ýoly kyrk ýyl bäri şol bir zat boldy: sarp edijiligiň artmagy... Munuň üçin güýji ýoklara-da nähili kreditler berilmedimi näme? Mediýa dili bilen aýdanda dolanşyk (borsa) real ykdysasyýetiň jan damary boldy. Ykdysadyýeti diňe maliýä baglap goýdular. «Dat, bazara bir zat bolmasyn!» Şeýlelikde, kredit-kömek ykdysadyýetiň gysyjy güýjüne öwrüldi.

AKP neoliberalizmiň «ösüş motory» şaryndan başga çäre gözlemedi – halas bolmagyň ýoluny IMF-Derwiş reseptinden gözledi...

Şeýdibem... «Ruhy gymmatlyklary beýgelderis» diýip häkimiýete gelen AKP kopiýalaýjy ykdysady garaýyş bilen ýurdy uçuruma, adamlary ruhy çöküşlige iterdi.

Ýogsam bolmasa.»Daşy sada, içi baý» uhrewi (ahyret, o dünýä bilen baglanyşykly -t.b.) maksatdy. Bu bolsa eýe bolnan metalaryň-mallaryň mukdary bilen boljak zat dälidi.

AKP sarp edijiligiň zyýanly ýaşaýyş tarzinden-«keselinden» gutulyp, jemgyýetçilik bol-elinligi döredip biljek sistemany gurup bilmedi – gurmak islemedi. Berk garşy gitmelere derek öňki düzgüne eýerdi.

«Bäş köpük» gazanmak üçin dollaryň 10 lira deňleşmegine begenýän topbak şeýdip ýüze çykdy!

• SARP EDİŞ MEDENİYETİ

AKP-niň dollaryň nyrhynyň galmagyna begenýän adamlara gaharlanmaga haky ýok, bu düzgüni onuň özi döretdi. Her kesiň şaraňlap duran köşkde, aňrybaş binada oturasy gelýär.

Her kesiň uçara, awtoulaga eýe bolasy gelýär.

Her kesiň «Hermes-Gucci» çemodanyňy göteresi gelýär.

Metanyň adam ýa-da adamlar üçin näme gymmaty bar? Jahana hiç kim sarp etmek hyjuwy bilen gelmeýär, emma şeýle bir jemgyýetçilik durmuşy boýnuna dakylýar welin, sarp ediş harytlary simwoliki aragatnaşygyň diline öwürüldi! Sarp edilen her bir metany ýaşaýşyň many-maksadyna – sosial statusyna-sahsyýetine öwürdiler! Şeýdibem:

Adam arzuwlaýan sosial durmuşynda tapawutlanmak, halanmak, dahyllylyk, at-abraý üçin sarp edijilik serişdelerini her edip-hesip edip üpjün edesi gelýär. Sebäbi ol bular ýaly jemgyýetde işiňe, ýaşaýan jaýyňa, süryän awtoulagyňa, geýýän egin-eşigiňdir dakýan galstugyňa, göterýän kredit kartyňa we ş.m-lere göre sylanýanyňy gowy bilýär.

Ýagdaý şeýle bolsa... Sosial statusyny ýitirmekden gorkýan adama ýurduň ykdysadyýetiniň bildirýän ýeri barmy?

Dollar nämüçin 10 lira boldy? Hiç «ýokarky akyl» diýen ýaly gümp-samp zatlary gözlejek bolmaň, döredilen sarp ediji synpyň bolşy bu...

Neoliberalizmiň miwesi AKP-ylymly yslam eken zadyny orýar.

Dilinde zol magnawy durmuş bolan AKP özünde döreden maddy durmuşyna ýeňilýär.

Näme diýýärdi Erdogan: «ykdysadyýetiň kitabyny ýazdym!» Ýazman geç!..

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 16.11.2021 ý. Maliýe we ykdysadyýet